

Dwa nowe gatunki złotooków dla fauny Polski i materiały do poznania sieciarek Beskidu Zachodniego (Neuroptera: Chrysopidae, Hemerobiidae)

ROLAND DOBOSZ¹, ROMAN ZAMORSKI²

¹ Dział Przyrody, Muzeum Górnoląskie, Pl. Jana III Sobieskiego 2, 41-902 Bytom,
e-mail: dobosz@muzeum.bytom.pl

² ul. Węgierska 50/33, 38-300 Gorlice

ABSTRACT. Two green lacewing species new to the Polish fauna and a contribution to knowledge of the lacewings of the Western Beskid Mountains (Neuroptera: Chrysopidae, Hemerobiidae).

The first certain locality of *Chrysopa walkeri* McLACHLAN, 1893 and *Chrysoperla pallida* HENRY *et al.*, 2002 in Poland as well as the first records of *Micromus lanosus* (ZELENÝ, 1962) and *Chrysopa gibeauxi* (LERAUT, 1989) from the Western Beskid Mountains are given. The records of *M. lanosus* and *Ch. gibeauxi* from Łączki (near Lesko) are the south-easternmost in Poland for both species.

KEY WORDS: Neuroptera, Chrysopidae, Hemerobiidae, *Chrysopa walkeri*, *Chrysoperla pallida*, *Micromus lanosus*, *Chrysopa gibeauxi*, *Chrysopa walkeri*, new records, Poland, Western Beskid Mountains, faunistics.

Podczas badań lepidopterologicznych prowadzonych we wschodniej części Beskidów Zachodnich odłowione zostały również nieliczne sieciarki (Neuroptera) należące do dwóch rodzin: życiorkowate (Hemerobiidae) i złotookowate (Chrysopidae). Spośród reprezentowanych gatunków kilka należy do rzadko spotykanych w Polsce, a jeden do gatunku nowego dla fauny kraju.

W opracowaniu przyjęto podział na krainy zoogeograficzne za *Katalogiem Fauny Polski* (KFP) z istotną poprawką. Beskid Zachodni i Beskid Wschodni połączono w jedną krainę – Beskidy Zachodnie. Współcześnie zarówno w publikacjach fitogeograficznych, zoogeograficznych jak i geomorfologicznych granicę między Beskidami Zachodnimi i Wschodnimi lokalizuje się na przełęczy Łupkowskiej (BALON *et al.* 1995, KONDRACKI 1991, ZEMANEK 1991). Od wielu lat przyrodnicy podkreślają, że wydzielanie w obrębie jednorodnej, zwartej biogeograficznie jednostki jaką są Beskidy Zachodnie, dwóch krain jest nieuzasadnione. Granice pomiędzy szeroko rozumianymi – Beskidem Zachodnim i Beskidem Wschodnim są tożsame z granicą pomiędzy Zachodnimi i Wschodnimi Karpatami (w tym ujęciu jedynie Bieszczady przynależą do Beskidu Wschodniego czyli Karpat Wschodnich), stąd dodatkowe podziały nie wydają się uzasadnione.

Leżący w południowej i południowo-wschodniej części Polski Beskid Zachodni jest niezwykle interesującym regionem naszego kraju. Stosunkowo liczne przełęcze i niewysokie szczyty powodują, że odbywają się tutaj liczne migracje i wnikanie na obszar naszego kraju ciepłolubnych gatunków z obszaru Słowacji. Jedno z ciekawszych miejsc odłowu, góra Cieklinka, znajduje się w niewielkiej odległości od granic Magurskiego Parku Narodowego i na osi rekordowego obniżenia łuku karpackiego jakim jest Przełęcz Dukielska. W rejonie przełęczy przebiega ciąg migracyjny północ-południe, łączący Kotlinę Panońską i Wyżynę Ondawską z obszarami w dorzeczach Sanu i Wisłoki (GÓRECKI & ZEMANEK 2009). Beskid Zachodni jest krainą, która nie doczekała się systematycznych badań czy też podsumowań pod kątem fauny owadów siatkoskrzydłych (Neuropterida).

Na terenie sąsiadujących z Beskidem Zachodnim Bieszczadów stwierdzono dotychczas występowanie jedynie 30 gatunków sieciarek (DOBOSZ 2000).

W poniższym wykazie przedstawiono wszystkie, odłowione podczas badań, gatunki wraz ze stosownymi komentarzami. Okazy dowodowe znajdują się w kolekcji entomologicznej Muzeum Górnośląskiego w Bytomiu (USMB).

Chrysopa walkeri McLACHLAN, 1893

Góra Cieklinka 385 m n.p.m., Bednarka gm. Lipinki [EV29], pow. Gorlice:

1♀ – 31 VIII 2013, ad lucem, leg. R. Zamorski;

4♂♂, 1♀ – 6 VIII 2015, łąka ziołoroślowa, siatka entomologiczna, leg. R. Dobosz, A. Larysz, R. Zamorski;

3♂♂, 1♀ – 6 VIII 2015, ad lucem, leg. R. Dobosz, A. Larysz, R. Zamorski.

Stanowisko odłowu owadów znajdowało się na południowo-wschodnim zboczu góry Cieklinka, kilka metrów od ściany lasu, na skraju łąki (ryc. 1). Las o charakterze buczyny karpackiej z domieszką sosny, natomiast łąka, od wielu lat niekoszona, z elementami ciepło- i sucholubnymi.

ROSTOCK (1881) wymienia ten gatunek po raz pierwszy z Niemiec i Austrii. Przy numerze 1 (Niemcy) podaje skrót – Si[lesia], jednak brak jest w tej publikacji rozwinięcia jednoznacznie potwierdzającego taką interpretacją skrótu. W wielu innych publikacjach autorzy posługują się znacznie bardziej czytelnym skrótem Sil. SCHNEIDER (1885) odnosząc się do cytacji Rostock'a pisze o tym gatunku, że jest mu nieznan. Podczas opracowywania kolekcji owadów siatkoskrzydłych w polskich instytucjach naukowych i muzealnych nie natrafiono na okazy należące do tego gatunku. Najprawdopodobniej również w kolekcjach zagranicznych instytucji, w których mogły być zdeponowane okazy dowodowe do prac Rostock'a, brak wiarygodnych okazów pochodzących z obszaru Polski. Biorąc pod uwagę rozmieszczenie tego gatunku w Europie, jego występowanie w Polsce było wielce prawdopodobne.

Gatunek ten, chociaż szeroko rozmieszczony, notowany jest nieczęsto (ASPÖCK *et al.* 1980, 2001, CANARD *et al.* 2007, GEPP 1983, JEDLIČKA *et al.* 2004). Spotykany najczęściej na suchych murawach i łąkach kośnych w ciepłych dolinach i na stokach o południowej wystawie (zwłaszcza na stanowiskach na północy zasięgu). Występuje od Kazachstanu, Kirgizji i Uzbekistanu na wschodzie, po Francję na zachodzie i od Libanu na południu, aż po jezioro Ładoga w Rosji na północy (ASPÖCK *et al.* 2001). Daleko na północny wschód wysunięte stanowisko we wschodniej Fennoskandii jest najprawdopodobniej efektem rozprzestrzeniania się tego gatunku z południowego-wschodu (POPOV 2002). Stanowisko w Polsce, położone w pobliżu ważnej dla migracji przełęczy Dukielskiej, nawiązuje do stanowisk tego gatunku na Słowacji. W opracowaniach zbiorczych, po rozpadzie Czechosłowacji, błędnie podawany z Republiki Czeskiej (ASPÖCK *et al.* 2001, 2013)

Charakterystyczny rysunek na głowie i przedpleczu praktycznie wyklucza pomylenie tego gatunku (ryc. 2-4) z gatunkiem nominatywnym z grupy *Chrysopa perla* (ryc. 5-6).

Ryc. 1. Łąka, na której odłowiono do światła i siatką entomologiczną osobniki *Ch. walkeri* (fot. R. Dobosz).

Fig. 1. The meadow on which the specimens of *Ch. walkeri* were caught at light and with an entomological net (photo R. Dobosz).

Ryc. 2-4. *Chrysopa walkeri*: 2 – imago, 3 – głowa i przedplecze od strony grzbietowej, 4 – głowa od przodu (fot. A. Larysz).

Fig. 2-4. *Chrysopa walkeri*: 2 – overall view, 3 – head and pronotum – dorsal view, 4 – head – frontal view (photo A. Larysz).

Ryc. 5-6. *Chrysopa perla*: 5 – głowa i przedplecze od strony grzbietowej, 6 – głowa od przodu (fot. A. Larysz).

Fig. 5-6. *Chrysopa perla*: 5 – head and pronotum – dorsal view, 6 – head – frontal view (photo A. Larysz).

***Chrysopa gibeauxi* (LERAUT, 1989)**

1♀ – Łączki ad Lesko [EV97], 9 VIII 2013, ad lucem.

Chrysopa gibeauxi jest gatunkiem, który wykazany został z Polski w 2014 roku. Od czasu opisanego go przez LERAUT'A (1989) znany był jedynie z południa Francji, a od 2001 roku był uznawany za synonim *Chrysopa pallens* (RAMBUR, 1838) (ASPÖCK *et al.* 2001). Na podstawie analizy dostępnych okazów typowych oraz liczącej kilkadziesiąt okazów serii ze zbiorów działu Przyrody Muzeum Górnośląskiego gatunek ten został ponownie przywrócony w randze gatunku (TILLIER *et al.* 2014). *Chrysopa gibeauxi* został dotychczas wykazany z 10 krain (wg. KFP). Stanowisko z okolic Leska jest drugim stwierdzeniem tego złotooka w Beskidach Zachodnich (w ujęciu KFP pierwszym w Beskidzie Wschodnim). Jest ono również najdalej, na południowy-wschód, wysuniętym stanowiskiem tego gatunku w Polsce.

***Chrysoperla pallida* HENRY *et al.*, 2002**

1♀ – góra Cieklinka, gm. Dębowiec [EA40], pow. Jasło, 16 VIII 2013, ad lucem.

Gatunek wyróżniony z grupy *Chrysoperla carnea* s.l. Po raz pierwszy wymieniany z terenu naszego kraju.

***Micromus lanosus* (ZELENÝ, 1962)**

1♀ – Łączki ad Lesko [EV97], 9 VIII 2013, ad lucem.

Wraz z *Ch. gibeauxi*, w tym samym dniu i na tym samym stanowisku, została odłowiona również jedna samica życiorka *Micromus lanosus* (ZEL.). Dotychczas z Beskidu Zachodniego brak danych o występowaniu gatunków z tego rodzaju, z sąsiednich Bieszczadów znane są trzy inne gatunki z tego rodzaju: *M. variegatus* (FABRICIUS, 1793), *M. angulatus* (STEPHENS, 1836) oraz *M. paganus* (LINNAEUS, 1767) zbliżony wielkością i wyglądem do *M. lanosus*. *M. lanosus* jest najrzadszym gatunkiem w tym rodzaju, zbieranym sporadycznie głównie na południu Polski. Pełny wykaz dotychczasowych stwierdzeń oraz analiza zasięgu tego gatunku i jego fenologia znajdują się w publikacji sprzed kilku lat (BLAIK 2008). Dotychczas gatunek ten wykazany został z 6 krain (wg. KFP). Podobnie jak w przypadku *Ch. gibeauxi*, jego nowe stanowisko jest najdalej wysuniętym na południowy-wschód Polski.

Podczas okazjonalnych połowów „na światło” oraz siatką entomologiczną odłowiono w Beskidzie Wschodnim także następujące gatunki:

Hemerobiidae

Hemerobius nitidulus FABRICIUS, 1777

1 ♀ – Bednarka gm. Lipinki [EV29], pow. Gorlice 31 VIII 2013, 420 m n.p.m., ad lucem.

Gatunek szeroko rozmieszczony i licznie poławiany szczególnie na drzewach iglastych w borach i lasach mieszanych. Dotychczas znany jest z 14 krain.

Chrysopidae

Nineta vittata (WESMAEL, 1841)

2 ♀♀ – gm. Lipinki [EV29], pow. Gorlice 13 VIII 2013, ad lucem.

Ten jeden z największych, krajowych, złotoków jest najczęściej spotykanym, na terenie Polski, gatunkiem z rodzaju *Nineta*. Związany głównie z drzewami liściastymi (*Alnus glutinosa*, *Carpinus betulus*, *Quercus* spp., *Tilia* spp.), występuje miejscami licznie. Okres jego pojawu jest stosunkowo długi (V-X) stąd należy przypuszczać, że w naszym kraju występują dwa pokolenia (SCHNEIDER 1885). Gatunek znany z 12 krain.

Nineta pallida (SCHNEIDER, 1846)

1 ♀ – Bednarka gm. Lipinki [EV29], pow. Gorlice 31 VIII 2013, 420 m n.p.m., ad lucem.

Podobnie jak poprzedni gatunek jest jednym z większych złotooków występujących w naszym kraju. Związany głównie z drzewami iglastymi, najczęściej ze świerkiem (*Picea abies*) i jodłą (*Abies alba*) lecz odławiany stosunkowo rzadko. W Polsce najliczniejszy na pogórzu i w górach. Dotychczas notowany jedynie z czterech krain.

Chrysopa perla (LINNAEUS, 1758)

2 ♂♂ – gm. Lipinki [EV29], pow. Gorlice 13 VIII 2013, ad lucem; 1 ♂, 1 ♀ – Umieszcz gm. Tarnowiec [EA40], pow. Jasło, 16 VIII 2013, ad lucem; 1 ♂ – Bednarka gm. Lipinki [EV29], pow. Gorlice 31 VIII 2013, 420 m n.p.m., ad lucem.

Jeden z najpospolitszych gatunków z tej rodziny w Polsce. Wykazany dotychczas z 20 krain.

***Pseudomallada prasinus* (BURMEISTER, 1839)**

1♀ – gm. Lipinki [EV29], pow. Gorlice 13 VIII 2013, ad lucem; 2♀♀ – Umieszcz gm. Tarnowiec [EA40], pow. Jasło, 16 VIII 2013, ad lucem.

Najczęściej występujący w Polsce gatunek z rodzaju *Pseudomallada* TSUKAGUCHI, 1995. Wykazany dotychczas z 14 krain lecz większość danych należy zrewidować ponieważ część okazów należy do innego gatunku *Pseudomallada abdominalis* (BRAUER, 1856), który przez długie lata uznawany był za synonim *P. prasinus*.

***Chrysoperla carnea* (STEPHENS, 1836) s. str.**

2♀♀ – gm. Lipinki [EV29], pow. Gorlice 13 VIII 2013, ad lucem; 1♀ – Umieszcz gm. Tarnowiec [EA40], pow. Jasło, 16 VIII 2013, ad lucem; 2♂♂, 1♀ – Bednarka gm. Lipinki [EV29], pow. Gorlice 31 VIII 2013, 420 m n.p.m., ad lucem; 1♂, 1♀ – Barwinek gm. Dukla [EV47], pow. Krosno 22 X 2013, ad lucem.

Jeden z najpospolitszych w Polsce złotooków. Szeroko rozmieszczony na terenie całego kraju i licznie odławiany. Od niedawna z kompleksu *carnea* wyróżniono kilka gatunków, z których trzy występują na obszarze Polski. Większość danych bibliograficznych odnosi się do gatunku w szerszym ujęciu, stąd tak niewiele danych o tych taksonach po rewizji.

PIŚMIENNICTWO

- ASPÖCK H., ASPÖCK U., HÖLZEL H. (unter Mitarbeit von H. RAUSCH). 1980. Die Neuropteren Europas. Eine Zusammenfassende Darstellung des Systematik, Ökologie und Chorologie der Neuropteroidea (Megaloptera, Raphidioptera, Planipennia) Europas. Krefeld: Goecke & Evers, 2 vol.: 1–495, 1–355.
- ASPÖCK H., HÖLZEL H., ASPÖCK U. 2001. Kommentierter Katalog der Neuropterida (Insecta: Raphidioptera, Megaloptera, Neuroptera) die Westpaläarktis. *Denisia* 02: 1–606.
- ASPÖCK H., ASPÖCK U., LETARDI A. 2013. Fauna Europaea: Neuropterida: Megaloptera, Raphidioptera, Neuroptera. Fauna Europaea version 2.6.2, accessed 10 July 2015. <http://www.faunaeur.org>.
- BALON J., GERMAN K., KOZAK J., MALARA H., WIDACKI W., ZIAJA W. 1995. Regiony fizycznogeograficzne. In: Karpaty Polskie. Przyroda, człowiek i jego działalność. Uniwersytet Jagielloński. Kraków: 1–367.
- BLAIK T. 2008. New data and remarks on the occurrence of *Micromus lanosus* (ZELENÝ, 1962) (Neuroptera: Hemerobiidae) in Poland. *Nature Journal* 41: 49–52.
- CANARD M., LETARDI A., THIERRY D. 2007. The rare Chrysopidae (Neuroptera) of southwestern Europe. *Acta Oecologica* 31: 290–298.
- DOBOSZ R. 2000. 17. Siatkoskrzydłe (Neuropteroidea) i wojsilki (Mecoptera) Bieszczadów. *Monografie bieszczadzkie* 7: 245–253.
- GEPP J. 1983. Schlüssel zur Freilanddiagnose mitteleuropäischer Chrysopidenlarven (Neuroptera, Chrysopidae). *Mitteilungen des Naturwissenschaftlichen Vereins für Steiermark* 113: 101–132.
- GÓRECKI A., ZEMANEK B. 2009. Magurski Park Narodowy – monografia przyrodnicza. Oficyna Wydawnicza Text. Kraków: 269 pp.
- JEDLIČKA L., ŠEVČÍK J., VIDLIČKA L. 2004. Checklist of Neuroptera of Slovakia and the Czech Republic. *Biologia, Bratislava*, 59(Suppl) 15: 59–67.
- KONDRACKI J. 1991. Typologia i regionalizacja środowiska przyrodniczego. In: Geografia Polski. Środowisko przyrodnicze. PWN, Warszawa: 1–670.
- POPOV A. 2002. Neuropterida of Northern Europe. *Acta Zoologica Academiae Scientiarum Hungaricae* 48 (Suppl. 2): 281–291.
- ROSTOCK M. 1881. Verzeichniss der Neuropteren Deutschlands (1), Oesterreichs (2) und der Schweiz (3). *Entomologische Nachrichten* (Friedländer und Sohn), Berlin, 7(15): 217–228.
- TILLIER P., THIERRY D., DOBOSZ R., CANARD M. 2014. *Chrysopa gibeauxi* (LERAUT, 1989): reinstatement as valid species and remarks on its distribution (Neuropterida, Chrysopidae). *Bulletin de la Société entomologique de France* 119 (4): 521–528.
- ZEMANEK B. 1991. The phytogeographical division of the polish East Carpathians. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. *Prace Botaniczne* 22: 81–119.

Accepted: 23 July 2015; published: 31 August 2015

Licensed under a Creative Commons Attribution License <http://creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl>